

Soukromé reálné gymnázium Přírodní škola, o. p. s.

VOLNÝ ČAS DĚTÍ
NA NOVOBYSTRICKU
V MINULOSTI
A DNES

**Kateřina Mírná
Marie Hrdinová
Barbora Ezrová
Markéta Baťková
Cecilie Novotná**

Červen 2007

Poděkování

Rádi bychom poděkovali PhDr. Haně Havlůjové za odbornou pomoc, bez které bychom se ztratili hned v začátcích. Náš dík dále patří Štěpánce Vnoučkové, která nám pomohla práci dokončit.

A nakonec děkujeme všem respondentům, kteří nám ochotně odpovídali, a bez kterých by tato práce nemohla nikdy vzniknout.

Obsah

Úvod	4
Metodika	5
Zájmy	6
Četba a ústní slovesnost	8
Přílohy.....	12
Hry	14
Hračky	17
Závěr	18

Úvod

Naše práce „**Volný čas dětí na Novobystřicku v minulosti a dnes**“ se zabývá srovnáním využití volného času dnešních dětí a lidí, kteří své dětství prožili před více než padesáti lety. Chtěli jsme zjistit, zda se dětství dnešních dětí a dětství generace jejich babiček, případně prababiček, opravdu liší natolik, jak se dozvídáme z historických knížek či filmů nebo přímo z vyprávění pamětníků.

Na tuto otázku jsme se pokusili odpovědět na základě rozhovorů se staršími lidmi a s dnešními dětmi. Zajímalo nás jejich dětství přibližně do 12 let.¹ Rozhovory jsme vedli s dvanáctiletými dětmi a s lidmi ve věku v rozmezí 65–85 let.

Hlavní téma, které nás zajímalo, byl volný čas, tedy doba, kterou děti trávily po škole a po splnění domácích povinností tak, jak chtěly. Tyto chvíle mohly věnovat svým zájmům, čtení, hraní s kamarády nebo hračkami. Předpokládali jsme, že dnešní děti „to budou mít jednodušší“, totiž že nebudou muset doma tolik pomáhat, že budou mít mnohem víc volného času i více možností, jak jej strávit.

Náš výzkum probíhal na Novobystřicku. Ptali jsme se pamětníků a dětí z Nové Bystřice, Kunžaku, Českého Rudolce, Markvarce, Albeře, Valtínova, Radíkova, Stojecína a Mostů. Naši respondenti pocházeli z městeček, vesnic, v některých případech i ze samot. (Největší Nová Bystřice má 3355 obyvatel, nejmenší obce čítají jen několik stálých obyvatel.) Tuto skutečnost jsme pokládali za důležitou, protože předpokládáme, že v minulosti i dnes záleží na místě bydliště, na sociálním postavení rodiny a také na zaměstnání rodičů.

Struktura práce vychází z našeho pojetí volného času, který jsme si rozdělili na čtyři základní okruhy: 1. zájmy, 2. četba a ústní slovesnost, 3. hry a 4. hračky. První kapitolu jsme věnovali zájmům. Do této kapitoly jsme zahrnuli dětské koníčky, zájmové organizace, hru na hudební nástroje a dětské sbírky. Ve druhé kapitole jsme se zaměřili na četbu a ústní slovesnost. Zajímalo nás, jaké knihy a časopisy děti četly a čtou, jaké pořady poslouchaly či poslouchají v rádiu (popřípadě sledují v televizi), jaké znají pohádky, pověsti, říkánky, přísloví a písničky. Ve třetí kapitole jsme se zabývali hrami, které děti dříve hrávaly nebo které hrají dnes. Soustředili jsme se na přesné popsání hry a na zachycení změn v pravidlech. Dále je v této kapitole obsažen čas, který děti trávily či tráví venku s kamarády nebo sportem. Poslední kapitolu jsme věnovali hračkám. Snažili jsme se zde popsat hračky, se kterými si děti hrávaly dříve a se kterými si hrají dnes. Stejně jako u her jsme se i tady soustředili na přesný popis hraček, který jsme se od pamětníků, popřípadě dětí dozvěděli.

---

¹ Mladší a střední školní věk, v tomto období se rozvíjí myšlení dětí (podle Piageta: etapa konkrétních operací), hry se stávají složitějšími, děti si vymýšlejí složitá pravidla atd.

Metodika

Jako téma naší práce jsme si vybrali srovnání trávení volného času dětí v minulosti a dnes. Toto téma jsme se rozhodli zpracovat na základě rozhovorů s pamětníky a s dnešními dětmi.

Použili jsme metodu orální historie, se kterou jsme měli už z dřívější zkušenosti a kterou jsme považovali pro náš výzkum za nejvhodnější. Technika orální historie se používá při zkoumání novodobých či nejnovějších dějin. Tazatel se o zkoumané události, případně období dozvídá na základě rozhovoru s pamětníkem, který celou situaci přímo prožil. Dotazování nám tedy kromě události vyprávěli i svůj osobní prožitek, který pro nás byl důležitý. Metoda orální historie se používá při kvalitativním výzkumu, který je na rozdíl od kvantitativního výzkumu zaměřen na osobní prožitky a vzpomínky tázaného.

Porovnávali jsme skupinu pamětníků ve věkovém rozmezí 65 až 85 let a současné dvanáctileté děti. Udělali jsme 18 rozhovorů s pamětníky a 15 rozhovorů s dětmi. Snažili jsme se o vyrovnaný počet tázaných mužů, žen i lidí z města a vesnice. Místo bydliště jsme považovali za důležité, protože jsme předpokládali rozdíly v životní úrovni lidí na vesnici a ve městě. S tím souvisí i zaměstnání rodičů a sociální postavení celé rodiny.

Téma volného času jsme si rozdělili na čtyři okruhy otázek: 1. zájmy, 2. četba a ústní slovesnost, 3. hry a 4. hračky. Při výběru otázek jsme vycházeli ze souboru, který připravilo Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně za účelem výstavy „Krasohled“,² jejímž tématem bylo dětství v první polovině dvacátého století. Soubor jsme rozšířili jednak v oblasti her, jednak hraček. Na základě Velké encyklopedie her³ jsme si připravili otázky k popisu pravidel neznámých her a k zachycení proměny pravidel tradičních her. K podrobnějšímu popisu hraček jsme si otázky připravili s pomocí příručky „Jak se dělá (moje) výstava“, kterou vydalo Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze.⁴

Rozhovory, během nichž jsme postupně probrali všechny připravené otázky, jsme nahrávali a posléze doslovně přepisovali. Přepis nám usnadnil podrobné zkoumání vybraných témat. Porovnávali jsme odpovědi starších a mladších respondentů a na jejich základě jsme vyhodnotili naše předem stanovené hypotézy.

---

² Krasohled aneb Jak se v dětství bavili naši prarodiče. Tato výstava, konaná 20. ledna 2007 měla za účel přiblížit dnešním dětem dětství jejich prarodičů. Muzeum se snažilo do výstavy zapojit i samotné děti, které přispěly ke sbírce hraček nebo informacemi od svých prarodičů.

³ Miloš Zapletal, Velká encyklopedie her 4. Ve městě a na vsi. Leprez, Praha 1998.

⁴ Vladimíra Jinochová, Kurátor – pozorování exponátu. In: Jak se dělá (moje) výstava. Uměleckoprůmyslové muzeum v Praze, Praha 2003.

Zájmy

V první kapitole jsme se zabývali dětskými zájmy. Věnovali jsme se hře na hudební nástroj, pravidelnému navštěvování zájmových organizací a dětské sbírkové činnosti.

Předpokládali jsme, že vzhledem k možnostem, které nabízí dnešní doba, bude pro současné děti mnohem snazší chodit do různých kroužků a zájmových organizací. Naopak různé dětské sbírky (např. známek) jsme čekali spíše u starších generací.

První část kapitoly je věnovaná pamětníkům, druhá dětem a poslední celkovému shrnutí, kde se nachází i vyhodnocení našich tezí.

Pamětníci

V dřívější době bylo samozřejmostí, aby děti pomáhaly doma svým rodičům, a proto neměly moc času na své koníčky. Jsou ale výjimky, především děti z bohatších rodin. Dívky často háčkovaly a hrály si s panenkami. „*Ráda jsem háčkovala, a to i oblečení pro své panenky.*“⁵ Dva pamětníci se věnovali fotografování, ovšem v obou případech šlo o chlapce z bohatších rodin. „*Mým koníčkem bylo focení a matematika: neusnul bych, kdybych nevypočítal nějaký příklad.*“⁶ Mnoho chlapců také chodilo rybařit. „*Někdy jsem chodil na ryby do potoka.*“⁷ Většina dětí také ráda malovala a zpívala. Zjistili jsme, že některé z dětí si z povinnosti dokázaly udělat zábavu. „*Náš učitel měl včely, o které jsme se starali. Bavilo nás to, a tak vznikl včelařský kroužek.*“⁸

Hra na hudební nástroj byla spíše výjimkou, a to především kvůli nedostatku času a prostředků. Když už lidé na něco hráli, tak to byly většinou housle, klavír nebo trumpetka. „*Učil jsem se na trumpetu a na housle.*“⁹ Zjistili jsme, že člověk, který se chtěl stát učitelem, musel umět hrát na housle nebo klavír. „*Chtěla jsem být učitelkou, proto jsem se musela naučit na housle.*“¹⁰

Co se týče zájmových organizací, rozšířený byl Sokol a Pionýr. „*Každé pondělí a čtvrtek chodily ženy cvičit do Sokola.*“ Dozvěděli jsme se o tanečním kroužku Omladina. Děti se společně učily tancovat v tradičních krojích a své tance potom předváděly na poutích. „*Ve Valťínově jsme chodili do Omladiny, měla jsme skládanou modrou sukni a vyšivanou halenku.*“¹¹

Většina z dětí něco sbírala, nejčastěji to byly známky, pohlednice, krabičky od sirek a samolepky. „*Sbíral jsem známky, pohlednice a pivní tácky.*“¹² Kromě těchto klasických věcí se sbíraly i věci týkající se nějaké oblíbených činností, například sportu. „*Já jsem sbírala vše, co se týkalo hokeje a mistrovství.*“¹³ „*Já jsem si do sešitu lepil kartičky od hokeje.*“¹⁴

---

⁵ Eva H., 73 let, Kunžak

⁶ Jan B., 67 let, Markvarec

⁷ František F., 68 let, Radíkov

⁸ František F., 68 let, Radíkov

⁹ Josef Š., 74 let, Český Rudolec

¹⁰ Ludmila K., 63 let, Kunžak

¹¹ Jaroslava T., 83 let, Radíkov

¹² Jan B., 67 let, Markvarec

¹³ Dobroslava R., 61 let, Markvarec

¹⁴ Jan B., 67 let, Markvarec

Děti

Děti tráví svůj volný čas nejraději venku s kamarády. Oblíbený je i počítač.

Asi polovina z dětí nám řekla, že je baví nějaké předměty ve škole. „Zajímám se o historii, ráda čtu a chodím s holkama na procházky.“¹⁵ „Zajímám se o fyziku, hlavně o elektřinu o vesmír.“¹⁶

Hodně dětí poslouchá muziku. „Baví mě poslouchat muziku v rádiu.“¹⁷

Hra na hudební nástroj je velmi rozšířená. Někoho baví, někoho ne. „Hrál jsem na tahací harmoniku.“¹⁸ „Hraji třetí rok na klávesy.“¹⁹ „Hraji na keyboard.“²⁰ Nejčastější hudební nástroje jsou housle, flétna, klavír, kytara atd.

Děti chodí na různé kroužky. „Chodím na zdravotnický kroužek.“²¹ Častý je modelářský kroužek, kreslení, keramika atd. Setkali jsme se s chlapcem, který navštěvuje sbor dobrovolných hasičů. Většina dětí nám řekla, že ráda plave a jezdí na kole. „Chodila jsem na paličkování, jezdím na kole a plavu.“²² Oblíbená je také jízda na koni, aerobic, atletika, gymnastika a vůbec sporty.

Děti rády sbírají různé předměty. Nejčastěji to jsou: známky, odznaky, pohledy, obrázky, kartičky hokejistů a fotbalistů, pogy (kolečka z kartonu s obrázkem animované postavy)... Každý si může vybrat cokoliv. „Sbírám plechovky“²³, „Sbírám krabičky od sirek“²⁴, „Sbírám traktory“²⁵

Srovnání

Zájmy dnešních dětí jsou o něco různorodější, než bývaly zájmy starší generace. Z rozhovorů nám vyplynulo, že je to především kvůli množství volného času, kterého mají dnešní děti o něco více. Pamětníci museli více pomáhat doma, a to nejen s domácími pracemi, ale například i v rodinném hospodářství. (Rodinné hospodářství dříve na vesnici vlastnil téměř každý.) Dnešní děti mají také mnohem větší možnost navštěvovat různé kroužky a zájmové organizace – dnešní doba nabízí více možností.

---

¹⁵ Michala, 12 let, Nová Bystřice

¹⁶ Tomáš, 13 let, Kunžak

¹⁷ Věra, 12 let, Český Rudolec

¹⁸ Jakub, 12 let, Kunžak

¹⁹ Věra, 12 let, Český Rudolec

²⁰ Michala, 12 let, Nová Bystřice

²¹ Melánie, 12 let, Nová Bystřice

²² Iveta, 12 let, Kunžak

²³ Jakub, 12 let, Kunžak

²⁴ Melánie, 12 let, Nová Bystřice

²⁵ Tomáš, 13 let, Kunžak

Četba a ústní slovesnost

Četbu a ústní slovesnost jsme považovali za důležitou součást volného času, proto jsme jí vyčlenili vlastní kapitolu. Kromě četby knih a časopisů jsme do kapitoly zařadili poslech rádia a sledování televize, znalost pohádek a pověstí, říkanek a básniček, přísloví a písniček.

Předpokládali jsme, že dnešní děti budou mít mnohem více knížek a časopisů, ovšem méně zájmu a motivace číst. Vzhledem k dostupnosti televizního vysílání jsme očekávali, že pamětníci ve svém dětství spíše poslouchali rozhlas, zatímco dnešní děti více sledují televizi.

První část kapitoly je věnovaná pamětníkům, druhá dnešním dětem a třetí srovnání výpovědí obou skupin s našimi hypotézami. Za kapitolou je několik doslovně přepsaných básniček a písniček.

Pamětníci

Četba byla oblíbenou činností, kterou děti vykonávaly, avšak v dřívější době nebylo samozřejmostí, aby každá rodina vlastnila dětské knihy. „*My jsme četli, jenže za války a po válce těch knížek moc nebylo. Pomatuji si, jak jsme tenkrát dostali Babičku, která byla vytištěná na toaletním papíru. To byl hrozný papír, ale byli jsme rádi, že ji máme.*“²⁶

Dozvěděli jsme se, že oblíbenou autorkou byla Božena Němcová, přestože byly její knihy za války i nějaký čas po válce zakázané. Jmenoval ji téměř každý třetí pamětník. „*Asi v první nebo druhé třídě jsem dostala první pozlacenou knihu pohádek, kde byla většina pohádek od Boženy Němcové, a té jsem si opravdu moc cenila. A tak jsem se dostala k Boženě Němcové, kterou mám ráda dodnes. Pomatuji si, že jsem od strýčka dostala Babičku a hrozně jsem si jí tenkrát cenila, protože knížky Boženy Němcové musely být za války vyřazeny z knihovny.*“²⁷ Vyjma Boženy Němcové se odpovědi pamětníků neshodovaly, každý četl něco jiného. Jako oblíbené jmenovali knihy: Ferda Mravenec, Broučci, Kája Mařík, Kobyla Vajda, Čert Marbulínek, Hrdinové z Ostrova aj. Starší děti (hlavně chlapi) četly spíše dobrodružné knihy. „*Ve čtvrté třídě jsme soutěžili, kdo přečte víc Verneovek, a já jich přečetl 120 a ono jich existuje asi 130, takže jsme četli opravdu hodně.*“²⁸

Pamětníci vyrůstající na vesnici nám většinou vyprávěli, že kvůli nedostatku peněz žádné knihy neměli. „*Měla jsem jen slabikář a čítanku do školy, jinak jsme doma knihy neměli, protože jsme byli chudí. Jedině tatínek nám četl o cirkusu Humberto, to se tenkrát vystřihovalo z časopisů a pak se to slepovalo dohromady.*“²⁹

Kromě knih odebírala většina rodin i časopisy. Nejčastěji to byla Mateřídouška, Rychlé šípy a také časopis Ohníček: „*To byl ruský časopis. Ve škole jsme si ho jako děcka půjčovali. Byl pro nás i poučný, protože jsme měli ve škole ruský jazyk.*“³⁰

Většina pamětníků měla doma rádio a gramofon. Stanice, o kterých jsme se dozvěděli, byly Praha, Svobodná Evropa a Hlas Ameriky. V rádiu sice hráli písničky, ovšem žádné, které by si mohly děti potom společně zpívat. „*Tenkrát se v rádiu hrály sice i lidové písně, ale v takovém tom oficiálním stylu, ne, že by si tam někdo jen tak propěvoval.*“³¹ – „*Moje nejoblíbenější stanice byl Hlas Ameriky, ten jsem poslouchal každý den vždy od devíti. Jinak tenkrát se v rádiích hrála hlavně dechovka, a to se mi líbilo.*“³² Televizi měl málokdo, a když

²⁶ Jana B., 68 let, Kunžak

²⁷ Eva H., 73 let, Kunžak

²⁸ Alois H., 66 let, Stoječín

²⁹ Miloslava V., 77 let, Nová Bystřice

³⁰ Dobroslava R., 61 let, Markvarec

³¹ Eva H., 73 let, Kunžak

³² Alois H., 66 let, Stoječín

už, tak jediné černobílou. Jako svou nejoblíbenější hranou pohádku pamětníci jmenovali Pyšnou princeznu. Několik lidí (především ti nad 80 let) se nám svěřili, že za jejich úplného dětství ještě neměli doma elektrinu, takže nemohli poslouchat ani rádio.

Malé děti měly rády pohádky. Velmi však záleželo na čase, který jim mohli jejich rodiče věnovat. Děti byly samozřejmě nejraději, když jim pohádky předčítali rodiče, ovšem velmi často si musely vystačit samy mezi sebou. „*Maminka pohádky nevyprávěla, protože byla samá práce a i já jsem musela hodně pomáhat.*“³³ Přesto si snad každý pamětník vzpomněl alespoň na jednu pohádku. Mezi nejoblíbenější patřily pohádky o Budulínkovi, o Otesánkovi, Perníková chaloupka, Sněhurka, o Smolíčkovi, Pasáček prasat atd. Jednoduše pohádky, které jsou známé dodnes. Velmi oblíbenou autorkou pohádek byla již zmiňovaná Božena Němcová.

Kromě pohádek jsme se dozvěděli i několik „pověstí – nepověstí“ o zdejších kraji. Na jednom ze zdejších kopců údajně kdysi nocoval Jan Žižka se svým vojskem. Několik pamětníků si vzpomnělo na Grázla – trestance, který loupil a kradl na území dnešního Novobystřicka a dlouho unikal zákonu.³⁴ V kraji je také mnoho tajemných míst, zejména v okolí velkých kamenů. „*Je tu jeden bludný kámen, říká se mu Viklan, a ten byl vždycky takový tajemný. Kolem něj jsou takové prohlubně a díry jakoby. Když jsem byla hodně malá, tak bydlel kousek od nás profesor geologie jménem Faustus, a ten hovořil o tom, že ty prohlubně byly kdysi obětní mísy, ale to není nijak potvrzené a já tomu ani nevěřím...*“³⁵

Naše další otázky se týkaly dětských říkanek, jednoduchých básniček a písniček. Mysleli jsme, že pro pamětníky bude velmi těžké si nějakou říkanku, básničku či písničku vybavit, a proto jsme byli příjemně překvapeni, když si na řadu z nich vzpomněli (viz Přílohy, str. 11–12). Velmi oblíbené byly říkanky Josefa Lady. Přísloví si všichni vybavovali snadněji. „*Mladí ležáci, staří žebráci nebo známější: bez práce nejsou koláče.*“³⁶ – „*Tak z Babičky mé oblíbené: Dobrá hospodyně pro pírkou i za plot skočí.*“³⁷ (Ostatní viz Přílohy, str. 11–12.)

Děti

Čtení knih je oblíbenou činností dnešních dětí, i když téměř třetina tázaných dětí na otázku, zdali čtou knihy, odpověděla záporně. „*Nic nečtu, číst knihy mě totiž nebaví.*“³⁸

Dívky čtou nejraději romány, chlapci naopak spíše dobrodružné knihy a fantazie, pohádky však mají nebo dříve měli rádi všichni. Jako své nejoblíbenější knihy děti jmenovaly Kocoura Mikeše, Dívku v sedle, Deník princezny, Čtyři a půl kamarádů, Harryho Pottera, Eragona, Eldesta aj. Některé děti se zajímají o historii, a proto čtou historické knihy.

Zjistili jsme, že spíše než čtení knih je rozšířené a oblíbenější čtení časopisů a komiksů. Chlapci čtou časopisy o autech, dívky potom různé dívčí časopisy (Bravo, Bravo girl, Top dívka atd.). Oblíbené dětské časopisy jsou Čtyřlístek a ABC.

I poslech rádia je mezi dětmi rozšířený, protože hudba je v životě dětí velmi důležitá. Téměř každé dítě je zaměřeno na nějakou hudbu a „má svůj styl“. Sledování televize je další oblíbenou činností, ovšem dozvěděli jsme se, že tak často ji děti nesledují. „*Na televizi se ani moc nedívám, jenom večer na takové ty pořady jako Ordinace v růžové zahradě nebo Ulice a na různé kriminálky.*“³⁹ Oblíbené jsou seriály (Ordinace v růžové zahradě, Ulice, Velmi křehké vztahy, Letiště, Kobra 11 atd.). Zejména chlapci mají rádi akční a dobrodružné filmy.

³³ Milada P., 88 let, Nová Bystřice

³⁴ Jeho příběhem je inspirována naučná stezka z Nové Bystřice do Slavonic.

³⁵ Eva H., 73 let, Kunžak

³⁶ František P., 68 let, Radíkov

³⁷ Eva H., 73 let, Kunžak

³⁸ Jaroslav P., 13 let, Český Rudolec

³⁹ Lukáš P., 12 let, Český Rudolec

Co se pohádek týče, z rozhovorů nám vyplynulo, že rodiče dnešních dětí mají na své děti více času, proto jim mohou pohádky vyprávět.

Srovnání

Po porovnání rozhovorů si nemyslíme si, že by se dnešní děti tolik lišily od těch dřívějších. Vzhledem ke změně doby a jiným možnostem trávení volného času však vedly obě skupiny odlišný život.

Četba byla a stále je oblíbenou činností, kterou děti tráví svůj volný čas. Rozdíl je ovšem v dostupnosti knih, která je pro dnešní děti nesrovnatelně vyšší. Z rozhovorů vyplynulo, že ačkoliv měly dřívější děti k dispozici mnohem méně knih, měly větší potřebu číst, na rozdíl od dnešních dětí, kterým nejspíš chybí motivace.

Překvapilo nás, že dnešní děti nevěnují televizi tolik času, kolik jsme předpokládali. Dnešní děti mají na rozdíl od pamětníků i větší možnost navštěvovat kino a divadlo.

Pohádky mají rády děti každé doby. Dnešní děti mají větší možnost sledovat pohádky v televizi, ovšem když srovnáme „klasické, vyprávěcí“ pohádky, ty byly a jsou stále stejné.

U říkanek a písniček se odpovědi pamětníků mezi sebou ani mezi dětmi neshodovaly, pouze bylo několikrát řečeno jméno Josefa Lady. Každý zkrátka uměl něco jiného. Jako přísloví jsme několikrát zaslechli: „*Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá,*“ a „*Bez práce nejsou koláče.*“

Přílohy

Koza

*Koza běží uličkou,
krejčí za ní s cihličkou,
koza křičí lidičky,
já se bojím cihličky.⁴⁰*

Jaro

*Pod ouvozem kukačka kuká,
Každá panna musí mít na jaře kluka.
Musí ho mít, i když se cuká⁴¹*

Latinská

*Sýkoro rádum syk sem syk tam,
Turus pije kravanovi plekoty,
Díra mostum tordem postum.⁴²*

Véna a Anda

*Žila jedna Anda a ta byla moc krásná
A u jupky neměla žádný rukávy
Vši padaly z ní do trávy
No a náš Véna, jak jí zhléd
Tak zahořel láskou hned
Pravil jí Ando moje drahá
Ty jseš mýho štěstí blaha
Tys můj cukrkandl, pojd' se mnou na vandr
Ty budeš vařit, šít a prát
A nebudou nás vši žrát
Anda láskou zbledla
Do necek lehla
Pravila mu jemným hlasem
Pojd' Véno lehni vedle sem
Véna ani necek
Vlít do necek hned
Co dělali tam spolu však
To zakryl černý frak⁴³*

Sněhurka

*Byla jedna princezna, krásná jako květ
Sněhurka jí říkali a znal ji celý svět
Jednou se jí zachtělo, šla do sadu ven
Přivoněla k růžičce a upadla v hluboký sen
Usnula, usnuli všichni i sám král
i ten, kdo tančil, i ten, kdo hrál
A tak spali a spali mnoho let*

---

⁴⁰ Eva H., 73 let, Kunžak

⁴¹ Eva H., 73 let, Kunžak

⁴² František F., 68 let, Radíkov

⁴³ František F., 68 let, Radíkov

*Až přišel princ a princeznu políbil
A zase všichni se ožili a byli všichni zase šťastní... ⁴⁴*

Úryvek ze hry Ženichové

*Zapomeňte tedy páni
při svatebním hodování
na čtveráckou tuto lest
prokažte mi tuto čest ⁴⁵*

*Vzpomněte, že k milování předně třeba lásky jest
A kdo k ní se věrně vine, tomu štěstí nepomine ⁴⁶*

---

⁴⁴ Josef Š., 74 let, Rudolec

⁴⁵ Josef Š., 74 let, Rudolec

⁴⁶ Josef Š., 74 let, Rudolec

Hry

Tato kapitola se zabývá sportem, hrami a venkovními aktivitami.

Předpokládali jsme že dnešní děti budou trávit více času doma u počítačů a televizi, na rozdíl od starší generace, která tolik možností neměla, a svůj čas proto trávila spíše venku s ostatními dětmi. Dále jsme se domnívali, že dnešní děti budou více sportovat, zase vzhledem k možnostem a prostředkům dnešní doby.

Kapitola je členěna stejně jako předchozí kapitoly. Nejdříve se zabývá pamětníky, potom současnými dětmi a nakonec srovnáním obou skupin.

Pamětníci

Skoro každý pamětník si vzpomněl na hru „schovka“. Někteří znali její vylepšenou verzi, tzv. „pikanou“. Ta se hraje obdobně jako schovka, s rozdílem v tom, že úkolem pikajícího není protihráče pouze najít, ale i zapíkat. To znamená doběhnout na místo, kde se piká, dotknout se pikoly a odříkat jednoduchou říkanku: Deset, dvacet, jméno nalezeného a místo, kde ho spatřil.

Další známou hrou je „slepá bába“. Pravidla jsou jednoduchá. Je potřeba šátek a dostatek hráčů. Jednomu z dětí se zaváže oči a jeho úkolem potom je ostatní chytit. Když někoho chytí, slepá bába se stává z chyceného.

Hra s názvem „honěná“ je velmi flexibilní hra, kterou lze pozměnit podle okolností a počtu hráčů. Děti se mezi sebou honí a chytají se.

Jsou i další hry, které jsou o něco složitější, ale o to zábavnější, například „Kudy vede cesta do Prahy“. Tato hra je dnes známá pod názvem „Honzo, vstávej“. Děti se rozestaví do řady. Jeden stojí zády k ostatním ve vzdálenosti asi 30 metrů. Děti v řadě si určí pořadí a hra začíná. Hráč zády zvolá: „Honzo, vstávej!“ Hráč který je podle stanoveného pořadí na řadě, odpoví: „Kolik je hodin?“ Vyvolávač řekne počet a typ kroků (např. 3 čapí, 2 sloní, 4 slepičí atd.) a „Honza“ se snaží předvedením kroků dostat co nejdále. Ten, kdo se dostane do cíle první, se stává vyvolávačem a celá hra se opakuje.

„Panák“ je hra, při které se i kreslí. Na zem se nakreslí obrys panáka (je složený z očíslovaných čtverců a jednoho kruhu) a do něj se potom strefuje kamínky. Podle čtverce, do kterého se hráč strefí, musí skákat z jednoho čtverce do druhého. Dá se skákat i po jedné noze. Tato hra měla spoustu podob a byla velmi oblíbená.

Tyto hry se hrají i dnes, setkali jsme se ovšem i s hrami, které už tak známé nejsou. Příkladem je „špaček“. *„To se postavily dvě cihly, na ně se dalo takové dřívko (kterému se říkalo právě špaček), které bylo na dvou koncích do špičky. Potom byla taková speciální pálka, kterou se to odpalovalo na určitá místa.“*⁴⁷ Hrál se ve dvou týmech proti sobě. Děti musely špačka odpálit dříve, než dopadl k zemi. Zjistili jsme, že tuto hru hráli spíše chlapci, zatímco děvčata většinou pouze přihlížela.

Další dnes méně rozšířená hra jsou „kuličky“. Na místě, kde je trávník nebo měkká zem, se vyhloubí důlek. Je mnoho verzí kuliček, které se odlišují počítáním, my vám popíšeme tu nejjednodušší. Hráči si od důlku odměří přibližně 1 m, vyznačí si čáru a od té všichni začínají. Účelem hry je dostat své kuličky do důlku jako první, na co nejméně tahů.

Do této kapitoly jsme zařadili i sport. Nejoblíbenějšími sporty byly na vesnici fotbal a hokej. Mohli je hrát chlapci i děvčata. *„S dospělými mužskými jsem musela hrát fotbal, nikdy ne v brance, ale v útoku.“*⁴⁸

---

⁴⁷ Jana B., 68 let, Kunžak

⁴⁸ Ludmila K., 63 let, Kunžak

Holky měly rády vybíjenou, tzv. „vybiku“. Hráči se rozdělí do dvou družstev o počtu 6–8 lidí. Vyberou si kapitána, který se postaví za kratší stranu pole. Jeho družstvo si stoupne do protilehlého pole (obdélník 10×5 m, vyznačený čarou po obvodu, v polovině rozdělený). Cílem hry je míčem postupně vybit všechny soupeře. Když jsou všichni z družstva vybití, do pole nastupuje kapitán, ten má tři životy. Vyhrává to družstvo, kterému se podaří vybit i kapitána..

Všechny tyto dříve zmíněné hry se hrají venku. Oblíbené byly i stolní hry. U nich nejsou doplněna pravidla, protože jsou velice rozsáhlá a složitá. Bylo to např. „člověče, nezlob se“, dáma, šachy nebo kostky. Oblíbené byly také karty (žolíky, zelená louka nebo černý Petr).

Děti

Kromě klasických her, jako je např. honěná a schovka, jsme se dozvěděli o několika, o kterých jsme dříve ani neslyšeli.

Zaujala nás hra jménem „deky“. *„Deky, to je, že máš zavázaný oči, stojíš v rohu a naproti tobě stojí soupeř (může jich být i víc).“*⁴⁹ Vezme se deka, která je smotaná do klubíčka, a hodí se do prostoru mezi hráče. Ti se ji pak snaží najít, a komu se to podaří prvněmu, ten vyhrává.

Druhá hra se jmenovala „štrůdl“. *„Štrůdl, to se musíte zamotat do deky, postavit se a rozmotat se, abyste nespadli.“*⁵⁰

Také nám vysvětlili pravidla „indiánské schovky“. Na cihlu se položí prkno, čímž vzniká houpačka. Na stranu prkna, které leží na zemi, se nakládají různé předměty (například klacíky a kamínky). Ten, kdo piká, zavře oči a šlápne na tu stranu prkna, jenž je ve vzduchu. Tím pádem vyletí klacíky a kamínky, které jsou naskládány na druhé straně. Ostatní se mezitím schovají. *„Pak se to sbírá, a třeba když někoho uvidíte, tak ho zapikáte. A když třeba někdo šlápne na ten klacek a ten, co piká, ho neuvidí, tak jsou osvobozeni ti, které už chytil.“*⁵¹

Další hra se jmenovala „krvavé koleno“. *Tuto hru hraje 4–5 lidí: jedna máma, dvě děti a jedno krvavé koleno. Máma řekne, že ve špajzu je překvapení, a pošle děti, aby se tam podívaly. Když tam děti přijdou, tak na ně koleno, které je ve špajzu schované, vybafne. Děti utečou zpět za mámou, ta je tam pošle zpět a nakonec se tam jde podívat ona sama.“*⁵² Krvavé koleno všechny chytá a koho chytne, ten se stává krvavým kolenem.

Sport je oblíbená činnost, kterou děti tráví svůj volný čas. *„Venku hrajeme fotbal tam na hřišti a někdy vybiku.“*⁵³ Hodně z dětí dělá sport aktivně a pravidelně.

Srovnání

Naše první hypotéza, že dnes děti tráví svůj volný čas více doma u počítačů a u televize než venku, se nepotvrdila. Děti rády tráví svůj čas venku s kamarády. Naopak se nám potvrdila druhá hypotéza, a to že dnešní děti znají a dělají více sportů.

Dále z našeho výzkumu vyplynulo, že starší generace hrála více her, které už dnes nejsou známé nebo pro dnešní děti zajímavé.

---

⁴⁹ Jan, 13 let, Kunžak

⁵⁰ Jan, 13 let, Kunžak

⁵¹ Tomáš, 13 let, Kunžak

⁵² Iveta, 12 let, Kunžak

⁵³ Michaela, 12 let, Kunžak

Hračky

Poslední kapitola je věnovaná hračkám. Předpokládali jsme, že děti v dnešní době budou mít hraček více, kvůli možnostem současné doby.

Pamětníci

Nejčastější hračkou mezi děvčaty byla panenka. Panenky se mezi sebou odlišovaly výrobním materiálem. „*My už jsme si nehráli s těmi dřevěnými panenkami, jako to vidíš v televizi, my už jsme měli pěkné panenky, jenže tolik jich nebylo, o to víc jsme si jich pak vážily a běda, jestli se někomu rozbila.*“⁵⁴ Panenky měly větší cenu než dnes, nebyly tak dostupné, a proto je některé maminky nebo i děti ručně vyráběly. „*Tak jsme měli udělané panenky z prkýnek ze dřeva a na to jsme si malovali.*“⁵⁵ Holčičky si pro panenky šily nebo kupovaly oblečky, pojmenovávaly je a staraly se o ně. „*Hlavičku měla porcelánovou nebo z nějaké umělé hmoty. A potom na ně byly šatečky, ty jsme koupili o pouti.*“⁵⁶

Chlapci si hráli s různými autíčky, traktůrky atd. „*Traktůrek jsme měli dřevěný, a pak také na klíček*“⁵⁷ Mezi další oblíbené hračky patřil: „*...kočárek, krasohled a čamrda (káča)*“⁵⁸ Oblíbené byly i kostky: „*...kostky, s těma jsme si hodně nahráli, byly takové různé a dalo se z nich stavět...*“⁵⁹ K hraní sloužily i jiné předměty: různé klacíky a kamínky... Chtělo to jen trochu představivosti.

Děti

V dnešní době jsou hračky snadno dostupné a je jich velký výběr. Každý si přijde na své. Přes velké plyšáky se dostaneme k panence Barbie i k autíčkům na ovládání. „*Můj nejoblíbenější plyšák byl velký bílý medvěd červenými mašlemi.*“⁶⁰ „*Mám červený traktor se žlutým valníkem.*“⁶¹

Mezi další oblíbené hračky patří například Lego (kostičky různých tvarů a barev, které do sebe navzájem zapadají a ze kterých je možné postavit třeba dům nebo vesmírnou loď). „*Já z toho skládám auta.*“⁶²

Srovnání

Naše hypotéza se potvrdila: pamětníci měli daleko méně hraček, proto si jich také více vážili. Starší generace byla nucená k daleko většímu rozvoji fantazie, hračky si totiž dříve děti musely vyrábět sami.

Dnes se dají všechny hračky koupit v obchodech a nikdo nemusí nic vymýšlet. Hračky rovnou hrají a říkají i různé věty. Děti si pak už vlastně ani nehrají, jen mačkají „čudlíky“.

---

⁵⁴ Ludmila K., 63 let, Kunžak

⁵⁵ Dobroslava R., 61 let, Markvarec

⁵⁶ Eva H., 73 let, Kunžak

⁵⁷ Jan B., 67 let, Markvarec

⁵⁸ Jana B., 68 let, Kunžak

⁵⁹ Jana B., 68 let, Kunžak

⁶⁰ Iveta, 12 let, Kunžak

⁶¹ Tomáš, 13 let, Kunžak

⁶² Jakub, 13 let, Kunžak

Závěr

Před započítím výzkumu jsme si stanovili několik hypotéz. Některé se potvrdily, jiné ne. Tomu se věnujeme v jednotlivých kapitolách. Závěrem bychom chtěli shrnout náš výzkum jako celek.

Vyplynulo nám, že děti dnes tráví samostatně daleko více volného času než jejich babičky a dědečkové, kteří museli více pomáhat v domácnosti a hospodářství. Z většího množství času vyplývají i rozmanitější zájmy dnešních dětí. Vzhledem k proměně doby mají dnes děti i více možností, jak strávit své volné odpoledne. Je to například televize, počítač, širší nabídka knih, časopisů atd. Děti mohou také navštěvovat různé kroužky, kterých dříve nebylo takové množství. Starší generace naopak docházela do různých zájmových organizací, které dnes už takovou popularitu nemají (příkladem je Sokol).

Proměnila se i podoba her a hraček. Zábavní průmysl nebyl tak rozvinutý a děti si musely vystačit s vlastní fantazií. To je nejspíš věc, která dnešním dětem chybí. Materiálně mají všeho dostatek a u ničeho nemusejí přemýšlet.

Podářilo se nám zaznamenat pravidla několika her. Toto téma pro nás bylo velmi zajímavé. Mnoho her se zachovalo dodnes (příkladem je schovka, skákací panák, kuličky, kostky atd.), ovšem o některých, které se hrávaly dříve, jsme slyšeli poprvé (např. špaček). Také u dnešních dětí jsme našli novou hru, a to „deky“, která je však spíš jen krajovou zvláštností.

Při této práci jsme si uvědomili důležitou věc, a to, že ačkoliv se v průběhu padesáti let změnilo mnohé, děti jsou stále dětmi a na tom se nejspíš nic nezmění.